

Van traditioneel lesmateriaal naar flexibel leermateriaal

Je bent als docent expert in je vakgebied, je weet wat je je leerlingen wilt leren. Maar de methode schotelt Noord-Hollandse landkaarten voor aan je Limburgse leerlingen. Misschien wil je het ontstaan van de wereld kunnen uitleggen op een manier die bij je levensvisie past. Of verwacht de school simpelweg dat je gebruikmaakt van de tablets of laptops die zijn aangeschaft.

Steeds meer docenten hebben daarom behoefte aan flexibel inzetbaar digitaal leermateriaal. Je kunt je lessen ermee verrijken, specifieke leerlingen een traject op maat aanbieden, of zelfs de hele methode vervangen door een zelf ontwikkeld curriculum.

De docent als architect

Maar waar begin je? En hoe zorg je dat je aan de kerndoelen en eindtermen blijft voldoen? In deze whitepaper leggen we eerst het verschil uit tussen traditioneel lesmateriaal en nieuw (vaak digitaal) flexibel inzetbaar leermateriaal. Daarna geven we handvatten om de overstap te maken naar deze flexibeler leermiddelen. In een notendop laten we zien hoe iedere docent de architect kan worden van zijn eigen onderwijs.

Geert ten Dam, hoogleraar Onderwijskunde, Universiteit van Amsterdam

'Met de ontwikkeling van meer online open source materiaal heeft de docent meer controle over de leerstof, en kunnen er sneller hedendaagse voorbeelden worden ingepast. Dat maakt het mogelijk om kwaliteit te leveren in de lokale context.'

1. Van traditionele naar nieuwe leermiddelen

We bevinden ons in een overgangsfase. Docenten willen, en krijgen, steeds meer vrijheid in het vormgeven van hun onderwijs. Een groeiend aantal scholen rust zijn leerlingen uit met een elektronisch *device*. Hoewel de verwachtingen daarvan hooggespannen zijn, valt het rendement vaak nog tegen.

Leerlingen krijgen vaak nog een 'boek achter glas' voor hun neus. Van docenten wordt ondertussen wel verwacht dat ze de leerlingen op maat bedienen, met materiaal dat aansluit bij hun niveau, omgeving en belevingswereld. Niet iedere docent voelt zich toegerust om die verantwoordelijkheid op zich te nemen. Bovendien zit niemand te wachten op meer werkdruk.

Docenten die wel de traditionele lesmethodes vervangen door flexibel inzetbaar materiaal, ontdekken dat die investering zich terugbetaalt in gemotiveerdere leerlingen, die zelfstandiger aan de slag kunnen en beter toegerust zijn voor de uitdagingen van de 21^e eeuw.

Laten we eerst kijken naar het verschil tussen traditionele en nieuwe leermiddelen en de voordelen van beide. Met die kennis kun je bepalen welke balans het beste bij jouw situatie past.

Traditionele leermiddelen

Een prachtig huis

De traditionele methodes zijn vergelijkbaar met kant en klare huizen uit een folder. Ze zijn gebouwd op een stevig fundament en prachtig vormgegeven en ingericht. Je kunt ze direct betrekken.

De bouwtekening (leerlijn) zit echter 'verstopt' in het materiaal en dit maakt het moeilijk om het huis (methode) aan te passen aan individuele eisen en wensen. Omdat je de constructie niet kunt doorzien, bestaat het gevaar dat het gebouw instort, als je zomaar delen gaat verwijderen of vervangen.

Compleet

Methodes bestaan grofweg uit drie onderdelen: theorie, opdrachten en toetsen. Een methode is volledig verzorgd en bevat (meestal) alle elementen. Traditioneel waren al deze onderdelen op papier beschikbaar. Tegenwoordig zijn (delen van) de materialen ook digitaal beschikbaar (meestal in PDF).

Ontwikkelaars

De ontwikkelaars van traditionele leermiddelen zijn uitgeverijen.

2/6

Nieuwe leermiddelen

Een 'huis op maat'

Er worden geen huizen meer geleverd, maar bouwstenen van goede kwaliteit: 'gouden legoblokjes'. Deze sluiten in allerlei variaties perfect op elkaar aan, waardoor docenten een stevig leerhuis (curriculum op basis van een leerlijn) kunnen bouwen naar hun eigen eisen en wensen. Voor de docenten worden handleidingen en voorbeeldconstructies bijgeleverd.

Na het bestuderen van deze voorbeelden kan men zelf constructies naar eigen inzicht gaan bouwen. De gouden legoblokjes kunnen zelfs gemakkelijk worden doorsneden, bijgeschaafd, geschilderd en gepolijst, zodat je het gebouw naar je eigen smaak kunt afwerken.

Samengesteld en divers

Ook deze huizen zijn opgebouwd uit dezelfde drie onderdelen: theorie, opdrachten en toetsen. Maar nu zijn de onderdelen in allerlei vormen en op verschillende manieren beschikbaar. De theorie kan bestaan uit tekst, video, audio, een animatie of een combinatie daarvan. Een niet uitputtende opsomming van mogelijke variaties: digitaal en folio, modules van uitgeverijen, thema's uit Stercollecties, video's, audio, websites, apps en boeken.

Ontwikkelaars

Docenten, StudioVO, Digischool, particulieren, leerlingen, etc.

De rol van Stercollecties

De [Stercollecties](#) van VO-content vormen 'gouden legoblokjes' waarmee docenten hun eigen huis kunnen gaan bouwen. Ze zijn ontwikkeld volgens de kerndoelen en eindtermen, flexibel in te zetten en er wordt voortdurend gewerkt aan kwaliteitsverbetering. De rol van de docent verandert daardoor wel. De docent wordt 'architect' van zijn onderwijsproces en geen 'bewoner van het huis van een methode'.

2. Gebruik van flexibele leermaterialen

De theorie is prachtig. Een nieuwe manier van omgaan met je leermiddelen maakt het mogelijk om de lessen aan te passen aan de context van de docent, de school en de leerling. Maar het vergt een andere werkwijze van docenten. Waar begin je?

Begin klein

Natuurlijk is het verstandig om het nieuwe materiaal eerst te leren kennen. Het kan daarom nooit kwaad om eens in de blokkendoos van de Stercollecties te grabbelen, al is het enkel ter inspiratie. Er is zeker leermateriaal te vinden dat als aanvulling en verrijking van de vaste lesstof kan dienen.

De eindopdrachten waarmee alle modules van de Stercollecties worden afgesloten, lenen zich bijvoorbeeld uitstekend om op een creatieve manier te toetsen of de kerndoelen met de reguliere methode behaald zijn. Verschillende onderdelen kunnen ook worden aangeboden aan leerlingen die eerder klaar zijn, of juist aan leerlingen die wat extra oefening kunnen gebruiken.

Nico Buiten, docent mens en maatschappij, Stad en Esch in Meppel

“Zorg voor een extra introductie, bijvoorbeeld een mindmap of een actualiteit, om de aandacht te richten. Neem daarna altijd met de leerlingen even de stappen door. En het is natuurlijk handig als je alles zelf al een keer gezien hebt.”

Breid uit

Er is altijd wel een hoofdstuk waar jij of je vakgroep ontevreden over bent/is. Het sluit niet aan bij de belevingswereld van de leerlingen, bij de levensovertuiging van de school of bij je eigen professionele inzichten. Zo'n hoofdstuk is een uitstekend startpunt om na te denken over een alternatieve benadering van het onderwerp. Een kleine verbouwing, als het ware.

Daarvoor kunnen de Stercollecties goed als basis dienen. Een afgeronde module van een Stercollectie dekt altijd de kerndoelen, maar is niet dichtgetimmerd. Er is voldoende ruimte om, met bijvoorbeeld bruikbare onderdelen van de oude methode, of met zelf ontwikkelde materialen, het bouwwerk op maat op te leveren. Bovendien zijn de Stercollecties continu in ontwikkeling.

Er zal steeds meer materiaal beschikbaar komen, zodat je de bouwstenen kunt kiezen die het beste passen bij je lessen. Wanneer de nieuwe aanpak goed bevalt, kan deze worden uitgebreid naar andere modules.

Esther Jonker, docent biologie, Herbert Visser College in Nieuw-Venep

“Probeer het gewoon eens uit. Wij zijn allemaal goed opgeleid, hebben veel vakkennis en zijn heel goed in staat om te beoordelen of materiaal past bij de leerdoelen.”

Vervang de methode

Na de eerste succesvolle stappen kan je besluiten (een deel van) de methode te vervangen door een eigen ontwikkeld curriculum, op basis van de ‘gouden legoblokjes’. Dan is het van belang om voldoende aandacht te besteden aan een goede constructietekening: de leerlijn.

Hierbij start je niet vanuit de beschikbare materialen, maar vanuit de leerdoelen die je nastreeft. Deze vertaalt je vervolgens naar de vakinhoud en verdeelt je in tussendoelen. In deze fase kan een vakgroep een stempel drukken op de lessen, zodat die past bij de school en de omgeving.

Daarna bepaal je in welke leermaterialen de inhoud gegoten moet worden om de doelen te bereiken. Bij deze keuze heeft een individuele docent meer vrijheid om de lessen aan te passen aan de leerlingen.

Wat in elke situatie het juiste leermiddel is, hangt af van heel veel variabelen, maar vooral van je visie op onderwijs. In het '[curriculaire spinnenweb](#)' van SLO wordt de samenhang tussen deze variabelen weergegeven en uitgelegd.

Lenny Roefs, docent maatschappij, UniC Utrecht

“Gooi af en toe de methode aan de kant. Zorg dat leerlingen eigenaar worden van het leerproces. Daag ze uit. Vraag je af: hoe zouden zij de stof willen leren?”

Arrangeren

Is de keuze voor het leermateriaal gemaakt, dan kan dit aangeboden worden aan de leerlingen. In een digitale omgeving is Wikiwijs Maken daarvoor onmisbaar gereedschap. In Wikiwijs is het heel gemakkelijk om de bestaande theorie, opdrachten en toetsen (de bouwstenen) van Stercollecties tot in detail aan te passen aan je eigen wensen. Kijk op www.vo-content.nl/leermateriaal/arrangeren-met-stercollecties/ voor diverse hulpmiddelen bij het arrangeren. Gebruik bijvoorbeeld de handleiding van Wikiwijs of volg de online cursus.

Het is ook mogelijk om de Stercollecties te integreren in je eigen elo met behulp van een plugin. Op welke elo's dit van toepassing is, staat op op www.vo-content.nl/partners.

Herbert van de Voort, docent scheikunde, Hyperion Lyceum in Amsterdam

“In een halfuur heb je het werken met Wikiwijs onder de knie. Het is een kwestie van uitproberen.”

Je staat er niet alleen voor

Nieuwe, flexibele leermaterialen bieden veel mogelijkheden om het onderwijs aan te passen aan de context van de docent, de leerling en de school. Het vergt een investering van de docent, die zich bijna altijd terugverdient in gemotiveerde, zelfstandig werkzame leerlingen. Als je de overstap wilt maken, sta je daarin niet alleen. De Stercollecties maken het makkelijker om een leerlijn op maat te ontwerpen, die voldoet aan de kerndoelen en de eindtermen. Bovendien kunnen collega's veel van elkaar leren. Om dat te faciliteren organiseert VO-content regelmatig [bijeenkomsten](#) en [trainingen](#).

Fanja Hubers, docent economie, Niftarlake College in Maarsse

“Ik word heel blij op bijeenkomsten van VO-content: de medewerkers zijn heel dienstverlenend, en eerlijk over wat mogelijk is en wat nog niet. Dat is heel inspirerend.”

Over Stichting VO-content

Stichting VO-content werkt samen met scholen in het voortgezet onderwijs aan de geleidelijke overgang naar onderwijzen en leren op maat. Basis hiervoor vormt open en online leermateriaal dat maatwerk mogelijk maakt: de Stercollecties.

Auteurs

Herman Rigter, adviseur innovatie en beleid van Stichting VO-content schreef deze whitepaper in samenwerking met Van Moll Media.